

V teh časih, ko so hoteli za malega človeka dovolj dragi, je marsikdo v zadregi, kje naj preživi svoj letni dopust. Jaz pa sem rešen teh skrbi, zakaj vsake počitnice preživim v kraju, ki je resnično lep in ki mi je vrh tega tudi pri srcu, ker sem tam preživel precejšen del mladosti.

Tam imam namreč hišo. Nisem si je prislužil z delom svojih rok, prav nikake zasluge nimam zanjo, vendar sem pred postavo njen zakoniti lastnik in tudi pred svojo vestjo si nimam kaj očitati, nepošteno ni bila dobljena. Da sem prišel poceni do nje, ne bom tajil, toda kam bi prišel človek v življenju, ko bi si moral vse zaslužiti?

Hišo sem podedoval po materi; kako jo je dobila ona in zakaj jo je dobila, o tem vam lahko povem zgodbo, ki jo je morda vredno slišati.

Kakor rečeno, lep kos svoje mladosti sem preživel v prijaznem kraju na deželi. Imenoval se je mesto, pa je bil pravzaprav komajda trg. Okolica mesta je nadvse prijetna, vsepovsod naokoli se širijo prijazni grički, pokriti z gostimi smrekovimi in borovimi gozdovi. Prebivalstvo mesta samega se je od tedaj že močno spremenilo, danes komaj še koga poznam, zato ne morem soditi, kakšni so današnji meščani, in toliko lažje povem svojo misel o nekdanjih. Za tiste čase, ko sem živel tam, dolgo pred zadnjo vojsko, bi bilo namreč žal skorajda treba vzdihniti s tistim zdravnikom iz Cankarjevega Martina Kačurja: »Kraj je lep, da bi le ljudi ne bilo!«

Čeprav sem bil tedaj mlad, sem vendarle videl in slišal marsikaj, kar mi je za zmerom vzelo voljo, da bi stalno prebival v takem podeželskem gnezdu. Na počitnice tja — zakaj ne; toda da bi zmerom živel tam — hvala lepa. Čeprav bi bilo treba vnovič poudariti, da govorim le o preteklosti, današnjih prebivalcev tega lepega mesteca nikakor ne bi hotel soditi krivično.

Cenjene bralce prosim tudi oproščenja, ker bom mestu pravil »naše mesto«, čeprav do tega nimam povsem pravice, saj sem živel tam le nekaj let. Toda samo »mesto« se zdi nekako premalo, če pa bi pristavil ime, bi si gotovo za zmerom nakopal zamero meščanov, četudi je le malo nekdanjih med njimi, in tega bi nikakor ne želel. Vrh tega je mesto priljubljen letoviščarski kraj in ne bi mu želel jemati slovesa.

Po vseh teh, pač predolgih uvodnih razlaganjih je menda čas, da začnemo. Rojen nisem bil v tem mestu, temveč v podobnem kraju,

kakih trideset kilometrov severneje. Pač pa smo imeli tam ujca trgovca, premožnega samca, ki mu je kupčija imenitno cvetela in ki je zadajal bridke preglavice vsemu ženskem sorodstvu tja do devetega kolena, ker je imel že štiri križe, pa se je še trdovratno upiral vsem ženitnim naklepom, ki so jih kovale podjetne tete in mrzle tete. Zakaj se jim je izmikal, nisem mogel nikoli dognati. Nekaj se je šušljalo, da je v mladosti doživel nesrečno ljubezen, vendar o tem nisem mogel nikoli zvedeti kaj več ko nezanesljive govorice in namigovanja, če pa sem skušal dognati resnico pri modrih tetkah in strinah, sem dobival samo odgovor: »To še ni zate!« in ta odgovor sem dobival nespremenjen iz leta v leto, dokler se nisem naveličal vpraševati.

V naši družini nas je bilo kar precej, jaz sem bil drugi otrok in za menoj sta bila še dva. Zato je starše skrbelo, kako nas bodo spravili h kruhu, in prav hvaležni so bili premožnemu ujcu, ko se je ponudil, da se lahko pri njem izučim za trgovskega pomočnika in ostanem potem pri njem v službi, če se bom obnesel; za pogoj je postavil le to, da moram končati meščansko šolo.

Mene bi bilo sicer bolj veselilo kaj drugega, toda kaj sem mogel — uklonil sem se volji tistih, ki so mi služili kruh, še kar dobro končal meščansko šolo in odšel k ujcu.

Tam mi je bilo dovolj lepo. Ujec je imel veliko, prostorno hišo s številnimi sobami in sobicami, tako da je bilo v njej dovolj prostora za vse osebe iz trgovine. Kot pameten mož ujec ni hotel delati nikakih razločkov med menoj in drugimi uslužbenci, zato sem jedel pri skupni mizi s pomočniki in stanoval v majhni, ozki sobici pod streho z najmlajšim pomočnikom, zalim črnolasim fantom, ki je bil nenavadno urnih rok in nog: ne prej ne pozneje nisem videl tako ročnega človeka in stopiti je znal tako naglo, da je pustil za seboj tudi najboljšega pešca. Ime mu je bilo Vilko, bil je sirota brez očeta in matere in reven kot cerkvena miš. Prav tedaj si je iz svojih prvih plač dal sešiti obleko pri krojaču, dotedanje mu je podarjal ujec iz trgovine. Kot sostanovalec je bil nadvse prijeten, ker je bil vedrega značaja, poln domislekov in šal; zato sem navadno komaj čakal, kdaj pride večer, da se zalezeva v svojo podstrešnico.

Večino življenja sem prve čase preživeljal v ujčevi hiši, v prodajalni, pri mizi ali v svoji sobici; mesta prvo leto tako rekoč nisem spoznal. Drugo leto sem bil že nekoliko manj vprežen, ker je ujec medtem vzel še enega vajenca in se je del mojih bremen prevzela na njegova ramena, tako da sem vendarle tu pa tam ujel kako prosto urico, ki sem jo lahko porabil za sprehod ali za to, da sem zavil v

katero izmed gostiln; v kavarno si spočetka še upal nisem, ker se mi je zdela pregosposka.

Tako sem počasi prišel v tesnejši stik s prebivalci tega prijetnega mesteca, ki sem jih dotlej poznal samo po bežnih srečanjih v trgovini. In ker je bil to ravno čas, ko so se mi oči odpirale za resničnosti okoli mene, sem z začudenjem spoznaval, da je v življenju marsikaj drugače, kot si zamišlja mlad fant, dokler ga je poznal samo iz knjig. Spet in spet sem izvedel ali spoznal nekaj, zaradi česar sem moral popraviti svojo dotedanjo podobo sveta. Toda namen naše zgodbe ni, da bi vam pripovedovala, kako se mi je odpiral pogled v življenje, zato si bom to prihranil za kako drugo priložnost. Pač pa naša zgodba terja, da vas seznanim vsaj z eno izmed oseb, ki so veliko pripomogle k mojemu spoznavanju življenja, zakaj brez te osebe se zgodba ne bi mogla niti pošteno začeti niti tako imenitno končati, kakor se je naposled končala.

Nedaleč od ujčeve hiše je živel v svoji hiši postarna vdova po nekdanjem mestnem zdravniku, ki je bil že pred tridesetimi leti kljub svojemu zdravniškemu znanju in poklicu zgodaj zapustil ta svet in svojo zakonsko družico, s katero sta živel v miru in slogi, toda brez potomcev. Zapuščena vdova je nekaj let bridko žalovala za njim, videvali so jo samo v črnini, potem se je za daljšo vrsto let, menda deset ali dvanajst, odselila neznano kam, toda očitno jo je srce vendarle vleklo v domači kraj, zakaj vrnila se je in tokrat za stalno: naselila se je v svoji hiši in vsakdo je lahko slišal od nje, da želi »najti zadnji počitek zraven svojega plemenitega moža«.

Od česa je živel, mi ni prav jasno; gotovo je dobivala po možu pokojnino, ker je bil pred smrtjo nekaj let zaposlen tudi v bolnišnici, toda verjetno je imela še kake druge vire, o katerih mesto ni ničesar vedelo. Vsekakor je živel prav brez skrbi.

Ne vem, ali je bilo tako nagnjenje zmerom v njej ali pa si ga je pridobila v tistih letih, ko je živel drugje, vendar je zadnjih petnajst ali dvajset let njenega življenja predvsem označevalo dvojje lastnosti, ki ju po pravici ali po krivici, tega tukaj ne bom reševal, splošno pripisujemo njenemu spolu, ki pa sta bili pri njej razviti tako izredno, da je zasenčila vse svoje vrstnice daleč naokoli: radovednost in klepetavost. Danes, ko gledam svet s starejšimi očmi, sodim tudi o njej mileje, kot sem sodil takrat v mladostni strogosti. Kaj pa naj bi bila drugega počenjala v tistem malem gnezdu? Delati ji ni bilo treba, do branja ji ni bilo in tudi knjig v mestu ni bilo kdo ve koliko, nekaj pa je vendarle morala počenjati, in tako si je postavila za življenjski

namen: kar največ povedati, in to povedati kar največ ljudem, če izrazimo to z nekakim gospodarskim obrazcem.

Lovila je torej na uho vse, kar se je dalo slišati v našem mestu, in potem to vestno raznašala po vsem razsežnem krogu svojih znancev in prijateljev — predvsem pa znank in prijateljic. Nekaterim je bilo to njeno prenašanje in raznašanje bolj pogodu, drugim manj, vsekakor so ga vsi trpeli in edina zloba, ki se je izrazila na njen račun, se je kazala v vzdeвку, ki so ji ga obesili in ki ga je menda poznalo vse mesto razen nje same: pravili so ji »pošta«. Samo da se je pokazala na ulici v tistem svojem staromodnem, do gležnjev segajočem krilu, ki so ga njeni dolgi koraki smešno raztegovali, pa se je že kdo oglasil: »Pošta gre, izvedeli bomo nekaj novega!«

Presenečljivo je, da se ji je ob vsem tem razširjanju novic, ki niso bile zmerom ne prijetne ne vsem enako zaželene, vendarle posrečilo, da si je ostala dobra z vsemi meščani. Celo starodavni razdor, ki je ločil župnijo in županstvo, klerikalce in liberalce, se je pri njej nekako izgubil: pri svojem plemenitem poslanstvu si seveda ni mogla privoščiti, da bi bila razprta z eno ali z drugo polovico meščanov, zakaj potem bi ji bilo primanjkovalo snovi in poslušalcev. Ostajala je torej v enako pristrčnih stikih z župnikom in z županom, in če se ji je to posrečilo v tistih časih, ko so šli taki spori pogosto prav na nož, je to pač najlepši dokaz o njenem širokem srcu in njeni življenjski modrosti.

Ker ni bilo znano, da bi bila imela bodisi po svoji, bodisi po moževi veji kakršne si bodi živeče sorodnike, so meščani precej ugibali, komu bo zapustila svoje zemeljsko bogastvo, posebno hišo, ko se nekoč preseli na tihi ograjeni prostor k svojemu možu, kjer ne bo ne novic ne pošte, ne opravljanja ne klepetanja, temveč le mir in pokoj. Tako župnišče kakor županstvo sta si obetala, da bi utegnila plemenita žena hišo zapustiti v dober namen, čeprav sta si ta dobri namen razlagala vsak po svoje: župnišče je računalo, da bi hiša ne mogla bolje služiti svojemu namenu, kot če bi se prodala, izkupiček pa bi se porabil za že dolgo potrebno popravilo cerkvenega zvonika, medtem ko je županstvo po svojem trdnem, uradno podkrepljenem prepričanju sodilo, da bi bila hiša kot nalašč za dopolnilno stavbo mestni ubožnici, ki je bila že dolgo pretesna za svoje številne stanovalce. Kaj vem, mogoče so te tihe misli, ki sta jih gojila tu in tam gospod župan kakor gospod župnik, tudi kaj pripomogle k temu, da je bila zgovorna vdova v enaki milosti v enem in v drugem taboru. Kakor koli je to že bilo, zgodba bo prav kmalu pokazala, koliko so bila ta pričakovanja upravičena.

Poltretje leto vajeniške dobe je bilo za menoj, ko se je zdravnikova vdova na vsem lepem poslovila od tega sveta. Prišlo je tako iznenada, da je mestecu za trenutek kar zastal dih, kakor zmerom, kadar se tako nepričakovano izkaže, kako krhko in minljivo je človeško življenje. Še prejšnji dan je bila na svojem vsakdanjem obhodu raztrosila nekaj prav imenitnih novic, med njimi tisto, da bo mesto kmalu postalo sedež okrajnega glavarstva — stvar se je uresničila pol leta pozneje, vendar ne v našem mestu, temveč v sosednjem — naslednje jutro jo je pri zajtrku obšla slabost, poklicali so zdravnika, za njim še župnika, in po dobrih dveh urah priljubljene vdove ni bilo več med živimi.

Vse mesto je bilo presunjeno ob novici o tej nagli smrti in priredili smo ji pogreb, kakršnega niso pomnili niti najstarejši prebivalci; za primerjavo lahko povem, da je imel prejšnji župan, ki je bil kot gostilničar in mesar zelo ugleden mož in ki ga je doletela enako nepričakovana, žalostna smrt — pobodel ga je vol v klavnici — polovico manj pogrebcev. Na vdovinem pogrebu je bilo tako rekoč vse; sovrážna si tabora liberalcev in klerikalcev sta tisti dan sklenila tiho, toda nadvse učinkovito premirje, ki se je kazalo razen v vsesplošni udeležbi pri pogrebu tudi v tem, da so ji nad odprtim grobom govorili menjaje se štirje govorniki, po dva iz vsakega tabora. Vsi smo se vračali s pokopališča s trdnim prepričanjem, da tako veličastnega pogreba mesto ne bo kmalu doživelo.

Ko se je poglelo prvo vznemirjenje, so meščani začeli ugibati, kaj bo z vdovino zapuščino, in kmalu se je razvedelo, da je pri mestnem notarju spravljena oporoka, ki jo bodo odprli tri tedne po pokojničinem pokopu. Ugibanju, čigava bo hiša in vse, kar je v njej, bi gotovo ne bilo ne konca ne kraja, ko bi se župnikovo vedenje tiste dni ne bilo močno spremenilo; medtem ko je poprej na ugibanja, ali bo hiša pripadla cerkveni posesti, samo skrivnostno zategoval obraz v gube in skomigoval z rameni, je zdaj na podobna namigovanja prav odločno zanikoval, da bi bil kdaj resno mislil na dedovanje, in zatrjeval, da bi bil pokojni vdovi sam odsvetoval, tudi ko bi bila nameravala kaj takega. Iz tega župnikovega govorjenja so meščani skoraj neomajno zanesljivo sklepali, da je moral tiste zadnje trenutke, ki jih je prebil kot dušni pastir ob umirajoči vdovi, izvedeti nekaj, kar je podrlo vse njegove upe na dediščino; zato so skoraj vsi zdaj dajali največ upanja županstvu in župan je tiste dni hodil po mestu napihnjen kakor pav na dvorišču in velikodušno obljubljal mestnim revežem, da se bo njihova stiska kmalu občutno olajšala.

Siromak, veselil se je prezgodaj. Tisti dan, ko je bilo odpreti oporoko, se je v našem mestu zgodilo nekaj, kar je bilo še bolj nepričakovano od vdovine nenadne smrti. Na vsem lepem, kakor da je padel z neba, se je namreč med nami znašel dedič ali, če hočem biti zvest duhu slovenskega jezika in natančen v izražanju, dedinja.

Ob uri, ko je nameraval notar odpreti oporoko, se je v njegovo pisarno nagnetlo precej ljudi, poklicanih in nepoklicanih; v našem mestu pri takih rečeh niso bili natančni, in kogar je stvar mikala, je lahko prišel, če je bil le prostor zanj. Za vdovino oporoko so se ljudje neznansko zanimali, zato je bila pisarna natlačena kakor menda še nikoli, ko je slovesno vkorakal notar, zasedel svoj prostor, si pomaknil naočnike s čela na nos in odprl oporoko.

Mene seveda ni bilo tam, vendar si prav lahko zamišljam, kako so vsi zadrževali sapo in kakšna grobna tišina je nastala, ko je prebral iz oporoke odločilne stavke, ki so se glasili nekako takole:

»Vse svoje premoženje zapuščam svoji edini hčeri Melaniji. Ker še ni polnoletna, ji postavljam za varuha gospoda Primoža Zornika, trgovca, tukaj, in ga naprošam, da tudi pozneje obdrži vlogo svetovalca v vseh gmotnih zadevah, ki jih bo morala urejati moja hči in dedinja.«

Začudenje, ki so ga zbudile prebrane besede med zbranimi meščani, je bilo nepopisno. Ljudje so se zmedeno spogledovali in prvi trenutek jim to, kar so slišali, kar ni hotelo v glavo. Potem je po sobi zahrumelo in naslednji trenutek, bodisi da so jo opazili pri spogledovanju med seboj, bodisi da je stopila bliže k notarjevi mizi, ko je zaslišala svoje ime — vsekakor je sredi osuplih meščanov na vsem lepem stalo mlado, čedno dekle, o katerem so brž vsi uganili, da je Melanija, vdovina hči. Nedvomno je bila ves čas med njimi, toda prej se v razvnetosti zaradi oporoke nihče ni zmenil za mlado tujko.

Pozneje se je pojasnilo še marsikaj. Predvsem so ljudje zdaj razumeli ponižno vdanost in odpoved gospoda župnika, saj je očitno pri zadnji spovedi zvedel, da ima zdravnikova vdova potomko, in si preudaril, da bo svoje premoženje nedvomno zapustila njej. Nadalje se je razvedelo, da vdova ni hotela, naj bi hčeri takoj sporočili novico o njeni smrti in pokopu; v posebnem pripisu k oporoki je bilo določeno, da smejo hčer poklicati šele nekaj dni, preden odprejo oporoko. Njeni razlogi za to materinsko obzirnost, kakor se je nekaterim zdela, utegnejo biti različni; jaz za svojo osebo se nagibljem k mnenju, da je vrla vdova le predobro poznala svoje someščane — in kdo jih je poznal

bolje od nje? — in ni hotela, da bi bilo prišlo do zgledovanja že pred pogrebom: in tudi potem, tako sodim, je hotela imeti vsaj prve tedne v grobu mir in je prepustila meščanom, naj se neznanemu odkritju čudijo toliko bolj in dalj pozneje.

Hči je namreč nosila priimek pokojnega zdravnika, medtem ko njegova hči prav očitno ni bila, saj je bila komaj čez dvajseto, medtem ko je bil blagi zdravnik že trideset let v grobu. Preostajala je torej samo ena, nič kaj razveseljiva razlaga: da je Melanija nezakonska hči neznanega očeta. Očitno je prišla na svet v tistih letih, ki jih je njena mati prebila drugje in o katerih je skrbno molčala; tudi pozneje v mestu nikoli nismo mogli izvedeti, kdo je bil Melanijin oče. Najbrž se je vdovino srce v tistih časih vnelo za nekoga, o katerem se je pozneje izkazalo, da ni bil vreden njene ljubezni, hči pa je ostala kot edino pričevanje o materini nepremišljenosti v srednjih letih. V mestu smo izvedeli le toliko, da je Melanija mladost preživela v nekem vzgojnem zavodu, končala gimnazijo in zadnje čase živela za majhno preskrbovalnino pri dveh postarnih gospodičnih v mestu daleč na jugu naše domovine.

Naša vdova je pokazala svoje materinsko srce s tem, da se je hčere tako izdatno spomnila v oporoki, o tem ne more biti nobenega dvoma; vendar bi se nepristranskemu opazovalcu lahko zdelo, da se je to srce zbudilo precej pozno. Kako naj si sicer razlagamo, da je mogla častivredna vdova celih dvajset let skrivati pred svojimi someščani, da ima hčer, kako je bilo mogoče, da hčere ves ta čas nobenkoli ni povabila k sebi in da jo je obiskovala samo enkrat na leto (zakaj zdaj se je ta ali oni meščan domislil, da je naša »pošta« res vsako leto izginila iz mesta in prepustila raznašanje novic za tistih nekaj dni ljudem, ki so delali to po svoji službeni dolžnosti)?

Naj nihče ne reče, da se je tako zelo bala za svoje dobro ime, zakaj tudi v našem mestu so bili ljudje navsezadnje le ljudje in po prvotnem vznemirjanju in zgledovanju bi se bili gotovo vsi lepo sprijaznili s tem, da ima zdravnikova vdova hčer. In navsezadnje bi jo bila mati lahko vzela k sebi pod pretvezo, da je njena nečakinja ali kaj podobnega. Ne, tu je težko najti opravičilo.

Zato se mi zdi še najbolj verjetna razlaga tistih med našimi meščani, ki so trdili, da se je moral dekletov oče vdovi hudo zameriti, tako hudo, da ni marala imeti pred očmi niti sadu svoje spozabe z njim. Toda če bomo ugibali o takih zamotanih rečeh iz temne preteklosti, se ne bomo pomaknili dosti naprej od začetka, in bolje bo, da se obrnemo k prihodnosti, ki nam skriva tudi še marsikako presenečenje.

Bolj razumljivo se mi zdi nekaj, čemur so se po mestu tudi dosti čudili: kako da je pokojna vdova določila svoji hčeri za skrbnika in svetovalca ravno mojega ujca — zakaj to je bil Primož Zornik.

Ne samo, da je bila vdova zvesta odjemalka v naši trgovini in pogosto obiskovalka v pisarni mojega ujca (z njim sta se imenitno razumela), ujec ji je bil tudi ne glede na to nedvomno najprimernejši za hčerinega skrbnika in svetovalca, zakaj, prvič, razumel se je na kupčije, in drugič, kot dober trgovec je bil eden izmed redkih veljavnih ljudi v našem mestu, ki se ni postavil ne v enega ne v drugega izmed političnih taborov, temveč je imel stol na sredi med obema in je marljivo prodajal enemu in drugemu, in ker je vdova upravičeno pričakovala, da bo s svojo oporoko razočarala tako klerikalni kot liberalni tabor, je bilo najpametneje, da izbere za skrbnika človeka, ki ga njeno volilo v oporoki ne bo nič prizadelo. To je bila torej poteza politične modrosti in življenjske razgledanosti, ki ji ni kaj očitati in ki je naši vdovi lahko samo v čast. Sicer pa je Melaniji tako in tako manjkalo samo nekaj mesecev do polnoletnosti.

Dedinja se je torej naselila v podedovani hiši in kmalu jo je poznalo vse mesto. Če se je ljudem zdelo, da je njena pokojna mati glede svoje hčere pokazala kar preveliko skrb za svoj ugled in dober glas, so o hčeri kmalu sodili, da kaže te skrbi vse premalo, zakaj prav nič se ni skrivala pred meščani, narobe, večino svojega časa je preživljala javno, ljudem na očeh. »Dekle pač nima predsodkov,« so menili redki svobodoumnejši meščani. »Nobenega sramu nima,« je bila sodba starokopitnejše večine, posebno ženskega dela.

Kar takoj moramo namreč priznati, da si Melanija ni osvojila src našega ženskega sveta. Temu se ni prav nič čuditi, zakaj ženske imajo zelo rahel čut za nevarnost in v Melaniji so brž začutile tekmico, ki jih utegne izpodriniti tam, kjer želijo biti edine vladarice.

Tudi tisti, ki jim Melanija ni bila pri srcu, so morali priznati, da je nenavadno čedno dekle. Bila je postavna, visoka in vitka, kakor je morala biti v mladosti njena mati, dokler se ji oblike niso zaokrožile, ter mehkih, prijetnih gibov. V obraz komaj da je bila kaj podobna materi, kodrasti kostanjevi lasje, ki so ji po tedanji mestni šegi, pri nas še neznani, padali skoraj do ramen, so obrobjali podolgovata lica z ravnim, plemenito začrtanim nosom, polnimi, živordečimi ustnicami in temnimi očmi, ki so dajale vsemu obrazu poseben izraz, ker so gledale nenavadno bistro in ker je bilo v njih nekaj, zaradi česar se je zdelo, kakor da se ves čas nasmiha. Veselost, ki jo je izražal ta obraz, je bila tudi pglavitna poteza njenega značaja: vsaj jaz nisem nikoli prej videl tako vedrega dekleta. Sicer pa so to kmalu začutili

tudi drugi: kjer je bila ona, je brž nastal krog ljudi, ki so se veselo pomenkovali in se smejali, in njen zveneči, prisrčni smeh se je slišal bolj od vseh drugih.

Ker je dosti zahajala med ljudi, smo jo kmalu vsi dobro poznali, in ne upal bi si reči, koliko je ostalo v mestu moških, ki jim ni vsaj nekoliko prizadela srca. Za vse fante mojih let lahko prav tako kakor za tiste, ki so bili po nekaj let mlajši ali nekaj let starejši od nas, brez preveličevanja povem, da smo bili prvi čas vsi zagledani vanjo. Pomenkovali smo se o njej, sanjali o njej podnevi in ponoči, ugibali, kaj bi ji bilo všeč, se ji skušali prikupiti tako ali drugače, skratka, počenjali smo vse tiste norosti, ki jih počenja mlad človek, ko začenja slutiti, kaj je ljubezen.

Toda prav kmalu smo si morali priznati, da nimamo prav nikakega upanja, kajti s tisto značilno lastnostjo deklet, da nekako prezirajo moške, ki so mlajši od njih, se tudi ta ni prav nič menila za dokaze naše vdanosti, ki smo jih vsak po svoje skušali doprinesti, in sprijazniti smo se morali z bridko resnico, da bolj ko našo družčino ceni družčino mladeničev, godnih za ženitev, kakršnih je bilo tedaj v mestu čedno število.

Ti mladeniči so se tudi zavedali prednosti, ki jo imajo pri lepi tujki, in so jo oblegali s svojo pozornostjo ob vseh priložnostih. Takih priložnosti je bilo največ v telovadnem društvu, kjer je mladina zbijala žogo, in v kavarni, ki je bila tedaj v našem mestu še novost, saj so jo bili odprli komaj dve leti prej in je imela še veliko obiskovalcev. Melanija je izvrstno igrala žogo in so jo kmalu šteli za steber ženskega moštva v odbojki; ker je bilo telovadno društvo strogo liberalno, so ljudje začeli ugibati, da je dekle najbrž liberalno vzgojeno, vendar se je kmalu izkazalo, da to ne more držati, ker so jo večkrat videli tudi v cerkvi, čeprav ni kazala kake posebne gorečnosti.

Spričo tedanjih razmer na deželi, ko je bil radio še redkost, je razumljivo, da se mestno vzgojenemu mlademu dekletu, ki je bilo na vsem lepem svobodno in čisto samo v hiši, ni ljubilo po večerih ostajati doma; in ker je Melanija morda tedaj prvič živela brez nadzorstva — moj ujec se kot skrbnik ni nič vmešaval v njeno družabno življenje — si je vzela vso svobodo: zvečer je mirno zavila v kavarno, si naročila črno kavo, pobrala nekaj časnikov in se usedla kam blizu radia. Toda z branjem in poslušanjem radia kmalu ni bilo nič več: komaj da se je mestna mladina nekoliko bolj seznanila z njo, se je v kavarni vsak večer zbral okoli nje pisan krog mladih ljudi, posebno moških, in veselo razgrajanje je donelo na ulico pozno v noč ter motilo spanje spodobnim meščanom.

Vse to bi, kakor je bilo sicer za naše mesto nenavadno, ne bilo zbudilo kakega posebnega zgledovanja in vznemirjanja, zakaj nekdanja starokopitnost se je tudi v našem mestu že umikala novodobnejšim pogledom, ko bi se ne bilo izkazalo, da za Melanijine mike niso brezčutni niti možje, ki jim zakonske vezi in obveznosti branijo, da bi posvečali preveč pozornosti kateri koli ženski razen svoji ženi. V krogu, ki se je vsak večer nabiral okoli veselega dekleta, je bilo iz tedna v teden več zakonskih mož, in umljivo je, da je to kmalu začelo zbuja ti hudo kri pri njihovih zakonitih življenjskih tovarišicah, ki so morale ob tistem času samevati doma pri otrocih ali pri gospodinjskih opravilih.

Očitna krivičnost tega razdvojenega življenja je zbuja la ženam upravičeno jezo, ki si je dajala duška v ostrih besedah, zbadanjih in grožnjah, vendar je tudi to povečini ostalo brez učinka na trmoglave mo že; ti so povsem pozabljali svoje zakonske dolžnosti. Začenjali so se vse hu jši prepiri, ki so zanesli seme nesloge v prenekatero družino v našem mestu, in lahko rečem, da so se kvarne posledice tega neljubega razdora čutile še dolgo vrsto let potem, ko v mestu že zdavnaj ni bilo več tiste, ki je s samo svojo navzočnostjo povzročila tak vihar.

Vznemirjenje po mestu je bilo čez nekaj mesecev tako veliko, da smo vsi čutili: nekaj se bo moralo zgoditi. In res se je zazdelo, da se bo nekaj takega zgodilo. Kakor se v malem mestu vse izve, se je nekega dne razneslo, da namerava gospod župnik naslednjo nedeljo v pridigi udariti po brezdelni družčini, ki se zbira v mestni kavarni in zbuja s svojim početjem zlovoljo krepostnih zakonskih žen in splošno pohujšanje med treznejšimi prebivalci. Zanimanje za to pridigo je bilo seveda velikansko. Tisto nedeljo smo videli v cerkvi marsikaterega liberalca, ki je sicer stopil vanjo samo enkrat ali dvakrat na leto, in velika množica ljudi je morala ostati pred cerkvenimi durmi, ker je bila cerkev za vse premajhna.

Toda pričakovanega užitka ni bilo. Melanija, ki je sicer ob nedeljah hodila v cerkev, vendar največkrat na kor, je tokrat prišla v cerkveno ladjo in izzivalno sedla v klop nedaleč od prižnice. In ko je naš častiti župnik stopil na prižnico, se mu je eden prvih pogledov ustavil na kodrolasi glavi v klopi pod prižnico, in nekateri verniki so pozneje trdili, da se je ob tem pogledu vidno zmedel. Ali ga je res spravila iz ravnovesja dekletova drznost, ali je bil tako rahločuten, da vpričo nje ni hotel uresničiti svojega namena, ali pa takega namena sploh ni imel in je bila govorica, razširjena o tem, prazna — tega ne vemo in najbrž ne bomo nikoli izvedeli. Vsekakor so bili naši vrli meščani globoko razočarani nad svojim dušnim pastirjem, ker je pustil

njihovo željo po pretresljivih dogodkih neutešeno, in posebno hudi so bili liberalci, ki jih je bilo pričakovanje zvalo v cerkev, tako da so za prazen nič prekršili svoje navade in omadeževali svoj sloves trdnih liberalcev.

Prve čase, ko sem bil še zagledan v Melanijo, se je moj sostanovalec Vilko večkrat veselo šalil na moj račun. Pozneje, ko je mene že precej minilo, pa se je zagledal sam. Pričakoval sem, da se bo čez čas streznil, kakor sem se jaz, saj ni bilo upati, da bi se lepotica, okoli katere so se vrteli vsi mestni ženini (in še drugi moški), zmenila za brezpomembnega trgovskega pomočnika brez staršev, brez premoženja in brez veljave; toda Vilkova zaljubljenost je bila iz dneva v dan hujša in se je kmalu spremenila v pravo pijanost, ki ga je vsega prevzela. Postal je zamišljen, kar videlo se mu je, da je s svojimi mislimi drugje, in kadar je odtehtaval kilogram soli ali namerjal poldrug meter platna, se mu je zdaj dovolj pogosto primerilo, da se je zmotil in nameril preveč ali premalo.

Kupci so to zmedenost opazali in dva ali trije (vsekakor le taki, ki so dobili premalo) so se celo pritožili pri mojem ujetu, tako da je fanta poklical v svojo pisarno in ga neusmiljeno oštel. To je nekoliko zaleгло, da je bil Vilko vsaj v trgovini bolj priseben, v sobici, kjer sva skupaj legala in vstajala, pa je bil še zmerom kakor izgubljen.

Rekel sem, da sva skupaj legala in vstajala, zakaj sicer je bil fant zdaj malokdaj doma, kadar je le mogel, je odšel ven in skušal priti v Melanijino družbo. Vpraševal sem se, čemu ubožec to počenja, saj je bila lepotica zmerom obkrožena s častilci, med katerimi je bil vsak imenitnejši od njega, in Vilko nikakor ni mogel pričakovati, da bo med njimi lahko pritegnil njeno pozornost.

Ko se je poletje nagibalo h kraju, se mi je zazdelo, da se je nekako spametoval. Nič več ga ni bilo videti v družini Melanijinih občudovalcev v kavarni in v vedenje se mu je povrnila nekdanja živahnost in z njo zbranost in uravnovešenost. Pač pa je vsak teden enkrat ali dvakrat nekam izginil in tedaj ga pozno v noč ni bilo spat. Navadno se je potem priplazil tako tiho, da me sploh ni zbudil in sem njegovo navzočnost opazil šele zjutraj, ko sem se zbudil. Takrat sem si dosti domišljal na svojo bistroumnost in sem se sam sebi zdel nadvse moder, ko sem si preudaril, da ga zaljubljenost verjetno le še ni popolnoma zapustila in da hodi ob takih večerih skrivaj oprezovat pred Melanijino hišo, da bi ujel kako priložnost in spregovoril dve, tri besede z njo, ko bi se vračala iz vedno navzočega kroga svojih častilcev, med katere ni hotel več, ali da bi vsaj po stari navadi vseh

vzdihujočih zaljubljenecv opazil njeno glavo na oknu ali njeno senco na zastoru.

Dolgo sem molčal k temu njegovemu početju, toda bilo mi ga je žal, saj sem ga imel čisto rad, in nekega večera, ko sem se ob njegovem poznem prihodu po naključju zbudil, sem rekel: »Vilko, ali je ne moreš pozabiti?«

Nekoliko začudeno se je ozrl proti moji postelji in vprašal: »Koga pa?«

»Oh, nikar se ne prenarejaj,« sem rekel, nekoliko užaljen, da me ima za tako neizkušenega. »Melanije, seveda.«

»Melanije?« Pogledal me je z odsotnim očesom. »Ne, te pa res ne.« In več nisem mogel spraviti iz njega.

Tudi moj ujec je bil zavoljo Melanije v nekoliko neprijetnem položaju. Kot njen varuh in upravitelj njenega premoženja se je čutil vendarle nekako soodgovornega za njeno početje, čeprav se ni vtikal vanj, zato mu je bilo nadvse zoprno, ko so se začele okoli nje vrteti razne govorice, in še posebno, ko so se začele razvnamati zakonske žene, ki so se bale za zvestobo svojih mož. Kot ugleden meščan je moj ujec natanko vedel, da utegne kakšen odmev teh govoric pasti tudi nanj in pustiti kako pego na njegovem dotlej neomadeževanem slovesu, hkrati pa je prav natanko vedel, da bi vsaka njegova beseda pri živahnem dekletu ostala brez učinka, če bi jo skušal spraviti na pot, ki se je zdela meščanom edino prava in pravilna. Ali je kdaj poskusil, ne vem, vsekakor njegovega vpliva ni bilo opaziti.

Sicer pa tudi ne vem, koliko sta se varuh in varovanka sploh utegnili videti. Ujec je bil močno zavzet s poklicnim in nepoklicnim delom, Melanija pa s svojimi častilci in s kratkočasjem, in močno dvomim, da sta se ta dva kroga kaj pogosto stikala in križala. Vem samo, da so nekateri vse časti vredni meščani večkrat pritiskali na ujca, naj bi skušal dekle spraviti k pameti vsaj zdaj, ko še ni polnoletna, zakaj če že zdaj lahko počenja vse, kar se ji zljubi, bo potem postala prav neugnana in bo resnično ogrožala red in mir v našem mestu. Kaj jim je odgovarjal ujec, mi ni znano.

Ko se je približal dan Melanijine polnoletnosti, se je razširila po mestu čudna govorica. Ljudje, ki so navadno vse najboljše vedeli, so trdili, da namerava Melanija celotno podedovano premično in nepremično premoženje prodati na javni dražbi. Nekateri so celo pristavljali, da ji je tako svetoval moj ujec. Njeni nadaljnji nameni sicer niso bili znani, toda izkušeni meščani so imeli dovolj domišljije, da so si sami lahko sestavili teorijo o tem.

Če dekle prodaja hišo, so sklepali, je to očitno znamenje, da se namerava poročiti; poročiti pa se namerava s človekom, ki ima hišo in opravo sam, potrebuje pa denarja. Kdo bi to utegnil biti, o tem so ugibali različno, toda največ glasov je dobil rdečelas mladenič, ki je bil lastnik lepe hiše in majhne tovarne usnja, eden izmed najbolj gorečih Melanijinih častilcev.

Stvar me je toliko zanimala, da sem si drznil prekoračiti spoštljivo mejo, ki me je sicer delila od ujca, in sem ga, ko sva bila za trenutek sama v trgovini, vprašal, koliko je resnice v vseh teh govoricah, in še posebno, ali je to res sam svetoval dekletu, kakor pravijo ljudje. Toda ujec me je brez besede tako pisano pogledal, da mi je kar sapo zaprlo in sem bil srečen, da se je obrnil od mene.

Vsaj del teh govoric pa je bil nedvomno resničen, zakaj čez nekaj dni je bila dražba res razpisana in prebivalci našega mesta vljudno vabljeni, naj si ogledajo predmete, ki so naprodaj.

Lahko si mislite, da je bilo zanimanje velikansko: naši meščani so bili že tako presrečni, kadar so mogli neovirano stikati po tuji hiši, in zdaj se je pri marsikom pridružilo še skrito upanje, da bo Melanija sama razkazovala hišo in pohištvo. To upanje se je sicer izjalovilo, zakaj dekle je bilo tako pametno, da je za tisti čas najelo zanesljivo osebo, staro postrežnico, ki je hodila v hišo dvakrat na teden pospravljat še iz časov, ko je živela Melanijina mati. Melanija sama je za tisti čas izginila iz hiše in številnim ogledovalcem ni prišla nikoli pred oči.

Zdelo se je, da je za naše mesto prav tedaj prišel čas samih vznemirljivih novic, zakaj nekaj dni pred dražbo je zakrožilo med ljudmi še nekaj, kar je bilo slišati tako nenavadno, da so razsodnejši ljudje kar zmajevali z glavo. Kdo ve kako se je izvedelo, da namerava Melanija pri dražbi nekako preizkusiti svoje častilce in dognati, kateri je pripravljen kaj žrtvovati zanjo.

Rečeno je namreč bilo, da si bo tisti, ki bo veliko dražil in dosti kupil, pridobil njeno naklonjenost, da, kdo ve, morda celo njeno sree, če ga že ni oddala rdečelasemu tovarnarju usnja. Domislek je bil tako svojevrsten, da je ljudem zastajal dih, ko so poslušali o njem; nekateri so se mu potem smejali, drugi so se zgražali, med Melanijinimi častilci pa je prav završalo in prepričan sem, da so vsaj ti precèj verjeli tej govorici. Vse mesto pa se je strinjalo v enem, namreč, da je ta domislek lahko zrastel samo v Melanijini glavi in nikjer drugje.

Glede predmetov, ki so bili na dražbi, je v mestu splošno veljala sodba, da pohištvo seveda ni dosti vredno; bilo je starinsko in močno obrabljeno, ponekod tudi črvojedno. Kolikor je bilo pri hiši zdrav-

niške opreme in priprav, jih je vdova že zdavnaj prodala, kmalu po smrti njenega moža jih je kupil mladi zdravnik, ki je prišel namesto njega. Hiša je bila dovolj trdno zidana in velika, vendar tudi že nekoliko zastarela celo za naše podeželske pojme, in splošna sodba je bila, da lepa Melanija ne bo mogla dosti dobiti za vse skupaj, če ne pridejo kaki kupci od drugod. Med domačini je bil namreč le malokdo pripravljen kupiti staro pohištvo, razen če bi ga dobil prav poceni, in le malo je bilo med našimi meščani ljudi, ki bi bili zmožni ali voljni kupiti hišo, če je ne bi dobili na pol zastonj; taka je bila že navada na dražbah. Zato je bila splošna sodba, da bo hišo kupilo županstvo za namene, ki jih je skušalo uresničiti že nekoliko ceneje, ko je pričakovalo, da bo vdova hišo zapustila mestu.

Seveda so utegnili Melanijini častilci zmešati vse račune in postaviti vse izročilo na glavo, toda nihče ni vedel, kakšni so njihovi nameni, zakaj o tem je seveda vsakdo izmed njih molčal kakor grob. Zato so ljudje s toliko večjo radovednostjo čakali dan dražbe.

Naposled je ta težko pričakovani dan napočil. Ko je sodni izklicivalec tisto jutro potrkal s kladivom po mizi v znamenje, da se dražba pričinja, se je v Melanijini hiši trlo toliko kupcev ali radovednežev, kot jih ni bilo še na nobeni dražbi v našem mestu, čeprav so bile take reči navadno dobro obiskane. V prvih vrstah, kamor so se navadno postavili tisti, ki so nameravali resnično kaj kupiti, je bilo opaziti precej petičnih samcev, med njimi rdečelasega tovarnarja in še nekaj njegovih tekmecev.

Začetek dražbe je bil proti pričakovanju dovolj medel. Prodajati so začeli najprej manjše predmete: drobne okrasne predmete z miz in omar, kuhinjske potrebščine, od jedilnega pribora do krožnikov in skled, razne prtičke, zastore in podobno šaro, vse precej starinsko in obrabljeno ali izprano. Mladi možje v prvih vrstah se za te reči niso menili, očitno so hranili svoje sile in svoje mošnje za pozneje, ko naj bi prišle na vrsto tehtnejše reči, in tako so ta drobiž večinoma za majhne denarje pokupile gospodinje iz revnejših hiš, nekaj pa ga je odromalo tudi v okoliške vasi, ki so bile na dražbi številno zastopane.

Zanimiva je postala dražba, ko je prišlo na vrsto pohištvo. Za te častitljive spomine na stare čase so se mladi možje v ospredju brž ob prvem kosu krepko udarili in prignali ceno prastare, z rdečimi rožami porisane skrinje, ki jo je vdova gotovo nekoč podedovala od svoje babice, na dvakratno izklicno ceno. Dobil jo je mladi trgovec, ki se je bil šele pred nedavnim naselil v mestu, eden izmed najbolj zvestih pažev iz kavarniškega kroga okoli Melanije.

Enako hud je bil spopad za dve omari, ki sta prišli potem na vrsto. Po dolgem izklicevanju sta ostali v rokah nekega tapetniškega mojstra, ki sicer kot Melanijin snubec ni mogel priti v poštev, ker je bil poročen, vendar ni prikrival svoje zaljubljenosti in je morebiti upal, da mu bo zalo dekle naklonilo svoje srce tudi brez poroke.

In tako je šlo naprej pri vsakem kosu. Zmerom so dražili neskončno dolgo, trdovratno in nepopustljivo, dokler ni cena po dvakrat, trikrat ali še večkrat presegla tiste, ki je bila zapisana v uradnem cenilnem seznamu. Po neki čudni pravičnosti, ki jo je najbrž narekovalo denarno stanje — zakaj neomejene vsote vendarle nihče ni imel v žepu — so se predmeti nekako porazdelili med dražilce, tako da je dobil vsak nekaj. Pri tem so se seveda dogajale smešne reči, zakaj kosi pohištva, ki so očitno spadali skupaj, recimo dve starinski postelji in dve omarici iz vdovine spalnice, vse četvero izdelano s prav številnimi zavoji in zarezi, v katere se najrajši nabira prah, so bili prodani vsak posebej in so šli v štiri različne hiše. Dva najlepša kosa oprave, težko zdravnikovo pisalno mizo z umetelno izrezljanimi predali in veliko stensko ogledalo iz benečanskega stekla s prelepim zlatim okvirom, je kupil za težke denarje rdečelasi tovarnar in s tem zbudil veliko pomenljivih šumov in pogledov, zakaj vsakdo izmed poučenih si je preudaril, da sta to stvari, ki ju želi Melanijin častilec ohraniti v novem gospodinjstvu, če je res dekletov izbranec. Sicer je bilo nekoliko čudno, da je to dvojce sploh prišlo na dražbo, če sta mlada človeka imela namen, da si to ohranita, toda navsezadnje je bilo vseeno, saj denar je ostal vendarle pri hiši in morda je imela Melanija kak poseben namen, da je poslala vse pod kladivo.

Medtem se je približal poldan in notar je določil poldrugo uro odmora, da ljudje lahko odidejo h kosilu in se z novimi močmi povrnejo na dražbo. Na popoldanski del sem se vtihotapil tudi jaz, saj je bila trgovina zaprta do treh in sem bil do tedaj prost. Pričakovati je tudi bilo, da bo dražbe kmalu konec, ker je bilo naprodaj le še nekaj stolov in za njimi največji in najpomembnejši predmet, hiša.

Gneča na dražbi je bila očitno še večja ko dopoldne. Strnjena množica ljudi je stala že dosti pred določeno uro ne samo v sobi, kjer je bila dražba, in v sosednjih prostorih, temveč tudi po vseh stopnicah in na dvorišču. Ko bi ne bil prišel tja dosti prej, bi se mi tudi pri vsej moji tedanji mladostni spretnosti in gibčnosti ne bilo posrečilo, da bi se bil zrinil kam bližje, tako pa sem se prebil prav v sobo, kjer so dražili, in si našel prijeten prostorček, ki ga ni bil za čudo še nihče zasedel, nizko železno peč, ki je stala v kotu. Sedel sem nanjo, pa sem imel lep pregled nad stoglavo množico v tem in sosednjem prostoru.

Stoli so bili hitro prodani, skoraj za izklicno ceno; očitno nikomur ni bilo do njih, ker so vsi že komaj čakali, kako se bo iztekla boj za glavni plen. V opoldanskem odmoru se je po mestu razvedelo, da sta z vlakom prišla dva premožna obrtnika, ki se zanimata za hišo, ker bi se tako eden kakor drugi rad naselil v našem mestu in sta že daljši čas čakala ugodne priložnosti.

Res sta bila med ljudmi v prvi vrsti dva tujca, lepo oblečena in zalitih, rdečih obrazov, ki bi bila utegnila biti navedena obrtnika. Župan, ki je stal zraven notarja in si brisal potno čelo, ju je kdaj pa kdaj ošinil s prav srepim pogledom, ker ju je očitno imel za nedobrodošla tekmece.

Draženje hiše se je začelo nekako mlačno. Spočetka so dražili sploh samo ljudje, o katerih je vsak domačin vedel, da ne morejo biti resni kupci, ker niti zdaleč ne premorejo take vsote; oglašali so se samo zato, da bi »šla stvar naprej«, pravi kupci pa so prežali v ozadju, da nasprotniki pokažejo barvo, preden bi sami udarili.

Potem se je odločil župan in s krepkim, veljavnim glasom ponudil cel tisoč več od prejšnje ponudbe. Ljudje so zadržali dih — začelo se je, je bila skrita misel vsakogar izmed nas, kar slišati jo je bilo v tihi sobi.

Nekaj časa je bilo vse tiho, izklicevalec je ponavljal svoj »v prvo«, »v drugo« — — — »in — — —« in zdelo se je, da bo mesto dobilo hišo za vsoto, ki bo še zmerom dosti nižja od resnične vrednosti.

Izklicevalec je že vzdignil kladivo, da zamahne »tretjič«, ko se je oglasil eden izmed tujcev: primaknil je stotak k županovi vsoti. Še preden je izklicevalec utegnil ponoviti vsoto, je odprl usta še drugi tujec in primaknil še stotak. Tujca sta se potem nekaj časa bojevala, dodajajoč nove in nove stotake, dokler se ni župan vnovič odločil in primaknil spet cel tisočak.

Tujca sta ga precej časa pustila, da se je čutil zmagovalca, in nato zadnji trenutek spet podrla njegove upe z izzivalno ponudbo, ki je bila spet samo za stotak višja od županove. Začel se je smešen boj, v katerem je bilo podoba, kakor da se vsi trije igrajo deško igro, v kateri igralci preskakujejo drug drugega, le da se je zdelo, da so županovi skoki neznansko dolgi, medtem ko ga tujca dohitevata in prehitevata s kratkimi, pa številnimi skoki. Okoli njih je nastal v sobi spoštljiv molk, tako da je bilo vsako njihovo besedo slišati po vsej hiši.

Počasi je stvar postala mučna: hudo nam je bilo za župana, zakaj očitno je bilo, da je brez moči proti petičnima tujcema, ki sta le iz nekakšne muhavosti ali morda iz stiskaštva napredovala tako počasi, in čutili smo, da je to nevredno županovega uradnega dostojanstva — saj

navsezadnje je predstavljal naše mesto. Toda na dražbah ugled in veljavnost seveda nič ne odtehtata v primeri z debelo natlačeno denarnico, in župan je naposled omagal.

Pozneje smo izvedeli, da je župan tako že na lastno odgovornost za dva tisočaka prekoračil vsoto, ki mu jo je bil kot skrajno mejo določil občinski odbor; več si ni upal, in tako sta tujca ostala sama na bojišču. Zmagovalec s tem seveda še ni bil določen. Nobeden ni hotel pustiti drugega naprej in čeprav sta dražila po svoji neprijetni skopuški navadi le po stotakih, sta se bojevala zagrizeno in nepopustljivo, tako da je vsota vendarle že precej narasla, ko se je iznenada vtaknil v boj tretji tekmeč, ki je doslej molče spremljal boj.

Ta tretji tekmeč je bil rdečelasi tovarnar, torej nekdo, ki ga nismo pričakovali na bojišču. Pri priči je ponudil tisoč več ko zadnji ponudnik, tako da je po sobi kar zašumelo. Podjetnikov sicer ni ugnal, zakaj po prvem presenečenju, ki ga je njegova nepričakovana ponudba nedvomno izzvala tudi pri njima, sta se znašla in začela tudi njega obdelovati s svojimi malenkostnimi, trdovratnimi vbodi po sto dinarjev.

Brez sape smo sledili temu boju med velikani, vendar ni trajal dolgo. Rdečelasec je še nadalje dražil po tisoč in na vsem lepem sta se tujca spogledala, si nalahno pokimala in obmolknila. Očitno se jima je zazdelo, da je hiša že dosegla ceno, ki je ni več vredna, ali vsaj tako, da je preudaren rokodelec, ki zna ceniti trdo prisluženi denar, ne bo dajal zanj. In če lahko štejemo malo tovarno usnja za industrijsko podjetje, se je tudi tukaj, na sicer omejenem, pa vendarle značilnem področju izkazala resnica, da se je obrt preživela in da se njena veljava počasi umika naprednejši in donosnejši industriji, zakaj tovarna je zmagala nad obrtnima delavnicama.

Povejmo pa takoj, da je bilo tudi tovarnarjevo zmagoslavje kratko, zakaj tisti trenutek, ko je bilo izklicevalčevo kladivo v zraku in se je vsem navzočim že zdelo, da slišijo odrešilni »tretjič« iz njegovih ust, se je oglasil nekdo drug, in njegov glas je spravil v hudo osuplost vso množico, posebno pa mene; skoraj bi bil zdrsnil s peči, tako sem bil presenečen. Oglasil se je namreč nekdo, ki je ponudil tebi nič meni nič dva tisoč več od rdečeglavega tovarnarja, in ta novi ponudnik ni bil nihče drug ko moj ujec.

Stal je dotlej precej neopažen v kotu, skoraj za vrati v sosednjo sobo, in ko je spregovoril, so se seveda vse oči obrnile vanj. Tudi jaz sem se zastrmel proti njemu; zdel se mi je nekoliko blede, sicer pa je bil videti miren in zbran, prav nič na njegovem obrazu ni kazalo, da bi bil pravkar izustil takó nezaslišano, da, s pametjo sprto ponudbo.

Boj je bil kratek. Rdečelasl zaljubljenec se je sicer skušal upirati, toda uјčeve ponudbe so bile tako velike, prihajale so tako naglo za tekmečevimi, da je bilo vsem očitno: uјec je trdno odločen, da kupi hišo, in bo dal zanjo kakršno si bodi vsoto, samo da mu je nihče ne prevzame. Ker je bilo splošno znano, da ima uјec precej pod palcem, vsekakor pa več ko rdečelasl tovarnar, je bil izid boja jasen že vnaprej. Rdečeglavcu je po tretjem zvišanju vsote upadel pogum, kladivo je nekaj časa viselo v zraku in se potem s tleskom spustilo na mizo: hiša je bila uјčeva.

Naj mimogrede pripomnimo, da bi bilo seveda napačno, ko bi skušali tudi v stričevi zmagi nad rdečelasim tovarnarjem gledati prispodobo za káko splošnejšo resnico, češ da je trgovina močnejša od industrije; vendar mi je to za mojo osebo dalo slutiti, da ji je večkrat vsaj kos, in od tega mnjenja me tudi poznejše izkušnje niso mogle odvrniti. Toda najbrž gledam pristransko, ker je pač moj poklic tak, tudi jaz sem delal v trgovini.

Ljudje v sobi so nekaj časa stali na mestu kakor okameneli. Vsa stvar je imela namreč izrazit videz nestvarnosti in marsikomu med navzočimi se je na trenutke zdelo, da sanja in da se bo iz teh blodnih prividov zdaj zdaj zbudil v varni, razumni svet vsakdanjosti, kjer ljudje kupujejo stare mize in stare hiše po polovični ceni, ali kvečjemu za toliko, kolikor so vredne, ne pa po dvakratnih in trikratnih cenah, ki nimajo drugega razloga kot muhast domislek lepega dekleta.

Kam bi prišel svet, ko bi se dal voditi takim razlogom? Naše meščane je gotovo obhajala groza že ob sami misli na tako skažen in izprijen svet — in vendar ni bilo mogoče tajiti, da se je nekaj takega pravkar resnično zgodilo: moj uјec, najuglednejši trgovec v mestu, je kupil staro, zanemarjeno hišo za približno dvakrat toliko, kolikor je bila vredna po najbolj prizanesljivi ceni.

Le kaj ga je moglo nagniti k temu? Ali je hotel preprečiti poroko med lepo varovanko in rdečelasim snubcem, pa je zato žrtvoval tako vsoto? Znano je bilo, da se uјec in tovarnar ne gledata posebno prijazno, toda od takega rahlega navzkrižja je še dolga pot do nepojmljive lahkomiselnosti, s katero je spoštovan trgovec zavrgel vsa zanesljiva načela o dobrem trgovanju in dvakrat plačal staro podrtijo.

In vendar je bila to edina stvarna razlaga: vse druge, ki so meščanom prihajale na misel, ko so razglabljali o tem zamotanem vprašanju, so naglo zametovali drugo za drugo, ker so bile še bolj nemogoče, posebno tista, ki je človeku skušala zbuditi sum, da se je tudi neomajni samec Primož Zornik zagledal v žive oči in ravni nos pritepenega dekleta, o katerem pravzaprav nihče ni vedel nič natančnejšega.

Ne, tako nemogoče reči se dogajajo samo v pravljicah in kvečjemu še v slabih romanih, po navadi v tistih, ki so jih napisale ženske; v življenju takih reči na srečo vseh spodobnih meščanov ni.

Ljudje so se začeli počasi razhajati. Zlezel sem s peči in se začel prerivati med njimi. Zazdelo se mi je, da mora biti že precej pozno, in ko je sosed potegnil uro iz žepa, sem z grozo opazil, da je že pol štiri. Kaj bo v trgovini, ko odkrijejo, da se klatim po dražbah, namesto da bi stal za prodajno mizo? Obšla me je taka groza, da sem za kratek čas pozabil strica, Melanijo, dražbo in vse dogodke tega dne, in divje stekel v trgovino.

Toda tam ni bilo nobene posebne nesreče. Dražba je bila pritegnila toliko radovednežev, da je med njo komajda kdo prišel v trgovino, in moji tovariši so zlahka zmagovali delo brez mene. Stvar se je zame končala s kratkim ukorom glavnega prodajalca, ki niti ni bil posebno resno mišljen, saj je prodajalec vedel, kje sem bil, in si je moral, če je hotel biti odkritosrčen, priznati, da bi bil sam storil isto, ko bi bilo to mogoče združiti s poklicem glavnega prodajalca pri Primožu Zorniku.

Ujca tisti popoldan ni bilo v prodajalno.

Po tej usodni dražbi je minilo nekaj dni v nekakem zatišju. Ljudje so sicer veliko razpravljali o dražbi, toda vse to se je dogajalo v majhnih skupinah, za zaprtimi vrati ali pri zaključenem omizju, nekako pridušeno in umerjeno, kakor da je meščane postalo sram, da so se dali zapeljati taki muhasti pustolovščini, da so se dali zajeti nespametni vročici, ki jih je preslepila, da niso več videli vsakdanjega, trdnega, zanesljivega sveta okoli sebe, temveč so se dali voditi migetanju pisanega privida, ki jih je mamil v sanjsko pokrajino ljubezni, požrtvovalnosti in nesebičnosti, o kateri so trezni natanko vedeli, da je nikoli ni bilo in da je nikoli ne bo. Po pijanosti in sanjah je prišlo prebujenje in iztрезnjenje in naši meščani so se osramočeno spogledovali ter se čudili, kako se jim je moglo primeriti kaj takega.

Svojega ujca sem tiste dneve malo videval. Prvi čas me je imelo, da bi ga povprašal, zakaj je kupil hišo, toda dovolj mi je bilo, da sem se domislil, kako mi je odgovoril, ali bolje, kako mi ni nič odgovoril, ko sem ga prvič vprašal tisto glede dražbe, pa me je ta volja pri priči minila. Preostalo mi ni nič drugega, kakor da čakam skupaj z vsemi drugimi meščani, kaj bodo prinesli prihodnji dnevi.

Čakati ni bilo treba dolgo. Pokazalo se je, da so se naši meščani zmotili, ko so mislili, da se je v mesto že povrnila vlada zdravega razuma in preudarne vsakdanjosti, zakaj konec tedna se je zgodilo še nekaj, kar je bilo tako nezaslišano in nepričakovano, da je v trenutku

zasenčilo vse prejšnje dogodke, da se je postavilo nekako vrh njih kakor krona na kraljevsko glavo, čeprav je tudi res, da je bila vznemirljiva vrsta nenavadnih dogodkov s tem vendarle končana: kakor da je po dolgi nevihti, med katero je ves čas zamolklo grmel in bobnelo, tedaj, ko se je zdelo, da je neurje že pri kraju, na vsem lepem še neznansko treščilo, tako da so se vznemirili odmevi po vseh gorah naokoli in jezno odgovarjali rezkemu poku, dokler niso utihnili — potem je zavladala tišina in nebo se je razvedrilo.

Bistrejših bralcev niti ne bo presenetilo, če jim povem, da sem za ta dogodek prvi zvedel jaz, zakaj očitno mora priti v tej zgodbi nekje čas, da stopim tudi jaz v ospredje, saj navsezadnje je to zgodba o tem, kako sem postal hišni lastnik. Zgodilo se je torej naslednje.

Moj sostanovalec Vilko si je bil za tisto nedeljo izgovoril dopust, in v soboto zvečer, ko si je pripravljaj kovček za naslednje jutro, medtem ko sem bil jaz že v postelji, me je iznenada vprašal:

»Ti, ali bi mi naredil majhno uslugo?«

»Zakaj ne,« sem rekel. »Kaj pa je?«

»Nekaj prav lahkega,« je odvrnil, »samo obljubiti mi moraš, da boš storil natanko tako, kakor ti bom naročil.«

»Že prav, no,« sem zagodrnjal nejevoljno, ker sem bil zaspan in sit njegovega dolgoveznega uvoda. »Povej že!«

»Jutri se odpeljem s prvim vlakom in v ponedeljek me ne bo o pravem času nazaj. Tvoj ujec tega ne ve, dopust mi je dovolil samo za nedeljo. Zato bi rad, da mu daš tole pismo, ki mu bo pojasnilo mojo zamudo. Toda nikakor mu ga ne smeš dati prej ko v ponedeljek zjutraj, nočem, da bi tvoj ujec že prej vedel, kako je s tem.«

»Če ni nič drugega,« sem rekel, vzel pismo, ga vtaknil v predal posteljne omarice, ki ni bil povsem zaprt, se obrnil k zidu in skoraj v trenutku zaspal. Ko sem se drugo jutro zbudil, Vilka ni bilo več v sobi.

Čez nedeljo sem njegovo pismo pozabil in se ga demisli šele v ponedeljek zjutraj, ko se mi je pogled ustavil na njegovi prazni postelji. »Saj res,« sem zamomljal in si pomel zaspane oči, »pismo.« Kar iz postelje sem segel ponj v predal in ga položil na omarico, da ga ne bi spet pozabil, ko pojdem dol.

Medtem ko sem se oblačil, sem po naključju spet pogledal tja. Pismo je ležalo tako, da je bila hrbtna stran obrnjena navzgor, in opazil sem, da je le slabo zalepljeno, najbrž je lepilo popustilo, zakaj samo na sredi se je zaklopnica še malo držala. Obšla me je radovednost, naraščala je iz trenutka v trenutek in me kmalu imela povsem v oblasti. Storil sem nekaj, česar bi nikakor ne bil smel storiti: sklenil

sem, da ustrežem svoji radovednosti in preberem, kaj piše Vilko mojemu stricu.

Tedaj sem bil sedemnajstleten fant, ki svojih želj in željic še nima prav nič v oblasti, in tako sem nepremišljeno napravil dejanje, ki ga ni mogoče z ničimer opravičiti. Toda v življenju zlo ne rodi vedno zla, in tudi tukaj je iz mojega prestopka izšlo vsaj nekaj dobrega: ko bi pisma ne bil sam bral, bi vam tudi ne mogel pripovedovati o njem, in brez njega bi bila ta naša zgodba bistveno okrnjena, da, zdi se mi, da bi izgubila prav tisto, kar ji daje sol in jedro (če sploh ima kaj takega). Naj to velja za nekako olajševalno okoliščino, ki sodbe ne more dosti spremeniti.

Ko sem do kraja odtrgal zaklopnico, sem najprej odkril, da pismo sploh ni Vilko. Ko sem potegnil list iz ovojnice in ga razgrnil, se mi je oko ustavilo na podpisu in osuplo sem prebral: Mela.

Kaj? sem pomislil, ne da bi se prvi trenutek zavedel, kdo more biti podpisnik. Potem me je prešinilo: Melanija! Hlastno sem začel požirati pismo z očmi.

Bilo je dovolj kratko, napisano z lepo, razločno dekliško pisavo, v enakomernih vrsticah. V svoji deški prismojenosti, ki si je danes ne morem razlagati drugače, kakor da sem moral biti tedaj še zmerom zaljubljen v Melanijo, sem si ga prepisal, preden sem ga odnesel stricu, in tako vam ga lahko danes navajam od besede do besede tako, kakor se je glasilo.

»Spoštovani gospod varuh!

Srce mi krvavi ob misli, da Vam bom s tem svojim dejanjem najbrž prizadejala hudo bolečino, ki je nikakor niste zaslužili. Tolaži me le misel, da delam tako, kakor mi narekujeta srce in vest, in da je to tudi najbolj v skladu z naravnimi postavami, ki pravijo, da naj se druží enako z enakim in podobno s podobnim.

Verjemite mi, do pred nekaj dnevi se mi niti sanjalo ni, da utegnete tudi Vi imeti kake namene z menoj. Žal mi je, silno žal, če je tako; a tudi ko bi bilo mogoče, je bilo že prepozno, bila sem že dolgo oddana.

Mislim, da ste morda zaradi tega tako velikodušno preplačali hišo. Toda če si pri drugih kupcih ne delam očitkov, ker sta jih zapeljali poželjivost in slepa lahkovernost, od Vas žrtve ne morem sprejeti. Polovica vsote, ki ste jo plačali za hišo, Vas čaka pri notarju, spravljen na Vaše ime.

Najbrž se ne bova videla nikoli več in gotovo je najbolje tako; toliko hitreje bo vse pozabljeno.

Hvala Vam za vso pomoč, ki ste mi jo izkazovali kot varuh, bila mi je posebno dragocena, ker je bila tako obzirna. Zmerom vas bom imela v najlepšem spominu.

Ali sem izbrala prav — kdo naj ve? Toda izbrala sem po svojem najboljšem prepričanju, pošteno in po srcu. Morda ni bilo prav, da sem svoj izbor tako skrivala; toda dosedanje življenjske izkušnje, kakor jih je bilo malo, so me izučile, da iz odkritosti največkrat izvirajo samo bridkosti, jaz pa si želim lepega, srečnega življenja.

Pozdravljeni!

Mela.«

Ko sem pismo prebral, sem nekaj trenutkov strmél vanj, ne da bi bil sploh razumel, za kaj gre. Potem sem ga prebral drugič in začelo se mi je nekaj svitati; prebral sem ga tretjič in tedaj se mi je naпослед razjasnilo, kakšna čustva prisoja dekle mojemu ujcu. Obšla me je zmedenost, nisem vedel, koliko naj ji verjamem, toda za ugibanje ni bilo časa; naglo sem se oblekel do kraja, prepisal pismo, čeprav me je bilo neznansko strah, da bi me kdo zalotil, pismo spet zalepil, skril prepis nekam na dno svojega kovčka in stekel dol k zajtrku.

Ujca sem dobil šele v trgovini. Brez besede sem mu izročil pismo, ne da bi se mu upal pogledati v oči; prav tako brez besede ga je pogledal in zazdelo se mi je, da je rahlo trznil z usti, ko ga je vzel. Ali je spoznal pisavo? Molče je vtaknil pismo v žep in odšel iz prodajalne.

Ves dopoldan ga ni bilo nazaj.

Čez dan ali dva se je po mestu razvedelo, da je Melanija čez noč izginila. Še kak dan pozneje so uganili tudi to, da je pobegnila z našim Vilkom. Izvedeli so tudi, da je pobrala in odnesla ves izkupiček za prodano pohištvo, medtem ko je stricu vrnila pol kupnine za hišo (to zadnje dejanje so ji vsi ugledni ljudje šteli zelo v dobro in ko bi njen prestop ne bil tako neznanski, bi ji bili morda zavoljo tega vrnjenega denarja kratko malo vse odpustili).

Sicer pa ljudje niso vedeli, ali naj se bolj zgledujejo nad prebrisanstvo dekleta, ki je potegnilo za nos vse mesto in še posebno svoje občudovalce, ali naj se bolj smejejo na račun rdečeglavega tovarnarja in njegovih sotrpinov, ker so tako lahkoverno nasedli bajki, ki jo je znala raztrositi po mestu Melanija, če tega ni storil njen Vilko.

Resnično jezili so se pravzaprav samo tisti, ki so izgubili nekaj ali dosti denarja, drugim se je zdela stvar iz dneva v dan bolj smešna in kmalu se je mesto ob spomínu na Melanijino dražbo samo še kratko-

časilo. Nešteto jih je bilo, ki so se hvalili s svojo bistrostjo, češ da zvijači niso šli na led, ko jim je v resnici manjkalo le denarja ali širokosrčnosti, da bi se bili pri dražbi zagnali in kupili kaj starinskega. In ob tem se je vsakomur v mestu bolj ali manj upravičeno zdelo, da je pametnejši od vseh drugih ali vsaj od večine meščanov, in ob tem vsesplošnem občutju je bilo navsezadnje spet vse dobro in prav.

Bistroumni bralec je medtem kajpada že zdavnaj sam uganil, da se je ljubezen med Melanijo in Vilkom pletla že daljši čas; nepojmljivo mi je, kako da je jaz, ki mi je bila tako rekoč pred očmi, nisem znal opaziti. Ljudje so me tisti čas zavoljo tega veliko vpraševali in tudi zbadali, nekateri so me celo sumili, da sem bil potihoma dogovorjen s pobeglima zaljubljenca, vendar se mi je posrečilo vsa očitanja in sumničenja zavrniti s prepričljivim razlogom, da te ljubezni niso opazili niti Melanijini častilci, ki so vendar ves čas frleli okoli nje, kako naj bi jo bil tedaj opazil jaz, ki sem bil samo Vilkov sostanovalec. Kako pa se je moglo zgoditi, da sta mlada človeka ljubezen tako dolgo skrivala pred celim mestom, mi je tudi danes še nedoumljiva skrivnost.

Mojega ujca nihče ni spravljal v kako zvezo z Melanijo, če izvzamemo to, kar je bilo že prej splošno znano. O njenem pismu je ujec molčal kakor grob in lahko si mislite, da sem prav tako molčal tudi jaz. Sicer pa vam moram priznati še nekaj: niti danes ne vem, kaj je bilo med ujem in Melanijo. Rekli boste, da je vendar vse jasno, saj imamo Melanijino pismo. Tako sem mislil prve čase tudi jaz; toda pozneje sem začel razmišljati in kmalu mi ni bilo nič več jasno. Ujec ni nič kazal, da bi kaj žaloval za pobeglim dekletom, po nekaj dneh se je vedel prav tako kakor zmerom, in vedno bolj se mi je zdelo, da si je zala Melanija njegovo ravnanje pač le samovoljno razložila kot zaljubljenost, ker je to godilo njeni samoljubnosti.

Kakor hitro sem vzdvomil o ujčevi zaljubljenosti, se mi je seveda vnovič zastavilo vprašanje, čemu je potem kupil hišo. Na to vprašanje je bilo težko odgovoriti, zadovoljivo bi ga bil lahko pojasnil samo ujec sam, in njega si nisem upal vprašati. Zato sem se za svojo osebo oprijel najbolj razširjene razlage, namreč, da je ujec hotel hišo le obvarovati pred rdečelasim tovarnarjem, s katerim sta si bila morda veliko bolj navzkriž, kot sem tedaj vedel.

V tej veri me potrjuje tudi rdečelasčevo poznejše ravnanje. Naslednje leto je prodal tovarno nekemu tujcu in se izselil iz našega mesta. S tem je očitno, tako se mi vsaj zdi, pokazal, da se ima za poraženega in da poraza ne more prenašati.

Ujec pa tudi ni obdržal tega, kar mu je ostalo po zmagi v rokah. Saj zato je tudi naneslo, da sem postal proti vsemu pričakovanju hišni lastnik.

Moji materi je bil namreč ujec dolžan še nekaj malega dote, ki ji je bila obljubljena, ko so starši hišo zapustili njenemu bratu. Pravzaprav bi jo bil ujec že zdavnaj izplačal, toda mati se je bala, da bi se denar prehitro porabil, in je rajši imela nekaj v dobrem pri premožnem bratu.

Pol leta po dražbi ji je ujec ponudil namesto tistega denarja Melanijino hišo in mati je ponudbo prav rada sprejela, saj je bila hiša vredna precej več kot vsota, ki ji je bila obljubljena. Še isti mesec je ujec prenesel hišo nanjo.

In po materi sem predlanskim podedoval hišo jaz, izplačati moram le še svoje brate in sestre. Tako sem postal nekaj, na kar po svojih življenjskih izkušnjah nisem bil prav nič pripravljen, hišni lastnik, in še danes se ne morem povsem znajti v tej vlogi.

Pač pa nobeno leto nisem v dvomih, kam naj grem na počitnice. Mi, hišni lastniki, hodimo na svoje.